

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1936

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΒΗΛΑΡΑ*

Ὁ Ρήγας Βελεστινλής - Φεραῖος, ὁ Μακεδῶν Ἀθανάσιος Χριστόπουλος καὶ ὁ Ἑπειρώτης Ἰωάννης Βηλαρᾶς εἶναι οἱ πρῶτοι «πατέρες» τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, οἱ ἀμεσώτεροι εἰς πολλὰ πρόδρομοι τοῦ Σολωμοῦ. Συμφώνως πρὸς τὸ τραγούδι τῶν «Πατέρων» τοῦ Κωστή Παλαμά, ὁ Βηλαρᾶς εἶναι «ὁ πρόδρομος» ἐκεῖνος

ποῦ δὲν ὄκνεψε νὰ κονταροχτυπήσῃ, καὶ μέσ' στὰ μαύρα Γιάννενα τὰ κατασκληρωμένα, γιὰ κάποιο μέγα λυτρωμὸ μελλόμενον τοῦ λόγου. (1)

Πράγματι ὁ Βηλαρᾶς εἶναι ὁ πρῶτος κατὰ συνείδησιν, κατόπιν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, ἀδιάτρεπτος δημοτικιστῆς καὶ ὁ πρῶτος ἀγωνιστῆς πρὸς καθιέρωσιν ὀρθογραφίας φωνητικῆς εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν. Ὅπως δὲ τοῦ Ρήγα, οὕτω καὶ τοῦ Βηλαρᾶ τὴν φιλελευθέραν καὶ προοδευτικὴν ψυχὴν εἶχον ἐνωρὶς μεστῶσει τ' ἀθάνατα κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀρχομένου δὲ τοῦ 1797, ἀπαντῶμεν τὸν Βηλαρᾶν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τινος ἐσπούδαζεν ἱατρικὴν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Παταβίου καὶ τῆς Βολωνίας, διατρίβοντα ἐν Βενετίᾳ, ἐκεῖ δὲ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων παρακολουθοῦντα φιλίως τὰς νίκας τῶν Γάλλων καὶ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ αὐτῶν ἐκφραζόμενον· τοῦτο δὲ προεκάλεσε τὴν ἐκ μέρους τῶν Βενετικῶν ἀρχῶν ἀνάκρισιν τοῦ Βηλαρᾶ, τῆς ὁποίας τὰ πρωτόκολλα καὶ ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα περιεσώθησαν μέχρ' ἡμῶν(2). Μετὰ τινὰ ἔτη, ἐφωδιασμένος μὲ τὴν δάφνην τοῦ διδάκτορος τῆς ἱατρικῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ πλοῦτον ἀφθονον ἐγκυκλοπαιδικῆς, σοφίας, ἐπέστρεψεν ὁ Βηλαρᾶς ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν πατρίδα, ὅπως ἀσκήσῃ τὴν ἱατρικὴν, τὴν ὁποίαν μετήρχετο καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Στέφανος. Ὡς ἰδιαίτερος ἰατρός τοῦ Βελή πα-

σᾶ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἠκολούθησεν ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς ἐκεῖνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὰς Παριστρίους ἡγεμονίας. Τῷ 1812, εὐρισκόμενος ἐν Λαρίσῃ, ἐγνώρισεν ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς τὸν Ἄγγλον ἰατρὸν καὶ ἀρχαιολόγον Henry Hottand, ὁ ὁποῖος, εἰς τὸ περιηγητικὸν αὐτοῦ ἔργον, κατ' ἐπανάληψιν κατεχώρισε χαρακτηριστικὰ σημειώματα περὶ τοῦ Ἑπειρώτου ὁμοτέχνου καὶ ποιητοῦ· οὕτω πλὴν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὁ Ἰωάννης Βηλαρᾶς, ὡς γνώστης τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας ἐνταῦθα γενικῶς ἐκτιμώμενος, διεκρίνετο διὰ τοῦ ἀξιοπρεποῦς καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ...» «ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐνταῦθα ὁμοτέχνου μου Βηλαρᾶ εὔρον ἄνδρα εὐρυτάτης λογιότητος, μάλιστα ἀναφορικῶς πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ μεταφυσικὰς ἐπιστήμας· ἦτο ἔξοχος χημικός καὶ βοτανικός καὶ πρὸς τὴν μάθησιν συνεδύαζε φωτεινὴν σκέψιν, ὀρθὴν κρίσιν καὶ ἀκριβῆ τοῦ τόπου γνῶσιν. Διὰ τοῦτο ἐλκυστικότερα ὑπῆρξε δι' ἐμὲ διεξοδικὴ μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξις περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ ἐξαγόμενον τῆς συνδιαλέξεως αὐτῆς εἶχεν ὡς ἐξῆς· σύμπασα ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ νοσταλγεῖ μίαν ἀλλαγὴν τῆς καταπίεσεως καὶ τῆς καταδυναστεύσεως, ὑπὸ τὴν ὁποίαν μαραίνεται, ἀλλὰ ζητεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν λύτρωσιν του κατὰ διαφόρους τρόπους. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἐμπορικῶν νήσων εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν σκέψιν τῆς ἀπελευθερώσεως διὰ τῆς Ἀγγλίας· ἄλλη τάξις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν πλὴν ἄλλων μέγα μέρος τῶν λογίων καὶ τῶν ἐμπόρων τῶν ἡπειρωτικῶν τμημάτων τῆς χώρας ἀνήκει, ἐζητεῖ, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Βηλαρᾶ, ν' ἀντλήσῃ τὰ μέσα τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τῆς τότε Γαλλικῆς δυνάμεως· τρίτη καὶ μικρότερα τάξις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ὅλοι, ὅσοι μετὰ ζήλου ἔχουν προσκολληθῆ εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν λατρείαν, ποθοῦν τοὺς Ρώσους ὡς ἀπελευθερωτάς. Αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὡς ἐγὼ βασιμῶς πιστεύω, εἶναι λίαν

(*) Ἀπαντᾷ Ἰωάννου Βηλαρᾶ ἐπιμελεῖα Γεωργίου Ἀχιλ. Βαβαρέτου, Ἀθήναι, ἐκδοτικὸς οἶκος Πέτρου Δημητράκου Α. Ε. (1935). Σελ. λβ' 352. Βον.

(1) «Βωμό», ἐκδ. Β', σελ. 15.

(2) Πρβλ. Σπ. Π. Λάμπρου, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Η' (1911) σελ. 315 κ. ἑ.

ὀρθός». «Ἀπῆλαυσα τῆς συναναστροφῆς τοῦ φίλου μου Βηλαρά, τοῦ ὁποίου ἡ σατυρική διάθεσις, ἡ ὀξεῖα κριτικὴ δύναμις καὶ ἡ ἀμφιλαφὴ παιδεία ἐπεβεβαίωσαν ἐκ νέου τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη σχηματίσει περὶ αὐτοῦ». «Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἑσπέρας διήλθον εἰς τὴν [ἐν Λαρίσῃ] οἰκίαν τοῦ Βηλαρά καὶ συνωμίλησα μετ' αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος περὶ μεταφυσικῶν θεμάτων. Μετὰ λύπης ἀπεχώρισθην ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον διεκρίνεν καὶ φυσικὸν τάλαντον καὶ μὀρφωσις»⁽²⁾. Ἡ εὐκολία, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Βηλαράς εἰς τὰς στιχουργικὰς συνθέσεις, μαρτυρεῖται ὑπὸ πολλῶν ἀξιόπιστων πηγῶν ἔτισης εἶναι βέβαιον, ὅτι ἤδη εἰς τὴν πρώτην αὐγὴν τῆς ζωῆς του ἔπαιζε ποιητικὰ παίγνια, ἠξιώθη δὲ ἀνδρωθεῖς νὰ δρέψῃ ἀνθη καὶ ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Παρνασσοῦ. Τὰ ποιήματα εἶναι κυρίως σατυρικά, ἀλλὰ καὶ λυρικά. Ὁ Μῶμος καὶ ὁ Θύρησις εἶναι οἱ κυριώτατοι παραστάται του. «Σήμερα — λέγει ὁ Παλαμᾶς (σελ. ε' τῆς παρούσης ἐκδόσεως) — θὰ μπορούσαμε νὰ διαλέξουμε γιὰ τὴν κριτικὴ τοποθέτησιν τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρά κάποιον νόμον ταιριαστότερον πού θὰ τὸν ἔλεγα ἀρκαδισμόν. Εἶναι τὸ ποιμενικὸ ἰδανικόν, πού πηγάζοντας ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν κυριάρχησε στὴν ποίησιν τοῦ καιροῦ καὶ φυσικὰ στὸ νόημα καὶ στὴ γλῶσσα τῆς κριτικῆς τοῦ καιροῦ». Εἰς τὸν ἀρκαδισμόν ἀνήκουν τὰ περίφημα ἀγροτικὰ ποιήματα τοῦ Ἰακώβου Σαννατζάρο (+1530) καὶ τοῦ Σέρ Φιλίππου Σίδνευ (+1586). Ἐπὶ αἰῶνας δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἀρκαδισμοῦ ἐκαλλιέργησεν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γραβίνα τῷ 1690 ἐν Ρώμῃ ἰδρυθεῖσα Ἀκαδημία τῶν Ἀρκαδῶν. Τὰ ποιήματα τοῦ Βηλαρά εἶναι πολὺ ἐντεχνότερα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν παρ' ὅσον κατὰ τὴν ἐμπνευσιν καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν θὰ ἦτο καλυτέρα, ἂν ἡ πνοὴ τοῦ ποιητοῦ ἦτο ποιητικώτερα. Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ οἱ ἔμμετροι μῦθοι τοῦ Βηλαρά, ὁ ὁποῖος καὶ ὡς ἐπιστολογράφος τῆς ἐποχῆς του διεκρίθη. Ἐκ τῶν λοιπῶν πεζῶν αὐτοῦ ἔργων ἀξία ἰδιαιτέρας μνεσίας εἶναι καὶ τὰ «Θαύματα καὶ Ἀγιολεῖψανα», τὸ «Ὀνομαστικὸν τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσας», ἡ ἱστορία τοῦ γάμου τοῦ Μουχτάρ μετὰ τὴν Αἰκατερίνην⁽⁴⁾, ὡς καὶ αἱ μεταφράσεις τοῦ Πλατωνικοῦ Κρίτωνος, τῆς λεγομένης Ὀμηρικῆς Βατραχομουμαχίας καὶ τῶν ἐκλογῶν τοῦ Θουκυδίδου (βιβλ. Β', λε' - μη', ὅπου ὁ ἐπιτάφιός τοῦ Περικλέους). Γραμματολογικῶς ἀξία προσοχῆς εἶναι τὰ ἄλλως τε νεανικὰ καὶ εἰς κα-

θαρεύουσαν γραμμένα τραγούδια τοῦ Βηλαρά «κατὰ γυναικῶν», συνεχίζοντα ἀρχαιοτέραν ἀντιφεμινιστικὴν ἔμμετρον παραγωγὴν τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνων. (* Ἄλλα ἀντιφεμινιστικά ἔργα: στίχοι Στεφάνου Σαχλίκη, ἀνώνυμον Κρητικὸν «Συναξάριον τῶν εὐγενικῶν γυναικῶν καὶ τιμιωτάτων ἀρχόντισσων», Κайσαρίου Δαπόντε «Καθρέπτῆς γυναικῶν» κ.λ.). Ἀντιθέτως ἀδηρὰ καὶ ἀπόβλητα εἶναι ἐπὶ μέρους τὰ «ἐλευθεριάζοντα» τραγούδια τοῦ Βηλαρά⁽⁵⁾.

Ὁ Βηλαράς ἀπέθανε καὶ ἐτάφη εἰς τὸ χωρίον Τζεπέλοβο τοῦ Ζαγορίου τῇ 28 Δεκ. 1823. Κατὰ τινὰς δὲ εἰδήσεις ὑπέκυψεν εἰς φυματιώδη κατάστασιν⁽⁶⁾, τὴν ὁποίαν προεκάλεσαν ψυχικαὶ ὀδύνας ἀλλὰ καὶ φρικτὰ οἰκονομικὰ στενοχωρία τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς του. Ἦτο μόλις 52 ἐτῶν ὁ Βηλαράς ὅτε ἀπέθανε. Λέγεται, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ πολλὰ χειρόγραφα του ἐκάησαν, διότι ἐθεωρήθησαν δυνατοὶ φορεῖς φυματιώσεως.

Μία κριτικὴ ἔκδοσις τῶν Ἀπάντων τοῦ Βηλαρά ἐπεβάλλετο νὰ ἔχῃ γίνῃ ἤδη πρὸ πολλοῦ. Ὁ φίλος Γ. Βλαχογιάννης, κάτοχος σπουδαιῶν χειρογράφων τοῦ Ἠπειρώτου ποιητοῦ καὶ γλωσσοπλάστου, ἔχει ὑποσχεθῆ ἀπὸ δεκαετηρίδων κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀπάντων αὐτοῦ (Πρβλ. «Προπύλαια», τόμ. Α', 1900-1908, σελ. 143 κ.έ., 177 κ.έ., «Διόνυσος», τόμ. Β', 1902, σελ. 202-207). Εὐχόμεθα, ὅπως τὸ ταχύτερον φανῆ ἡ κριτικὴ αὐτῆ ἔκδοσις, διὰ τὴν ὁποίαν ἀληθῶς καλὴν προπαρασκευὴν ἀποτελεῖ ἡ ἐνταῦθα ἀγγελιομένη ἔκδοσις, γενομένη διὰ φιλοτίμων φροντίδων τοῦ ἐπὶ τοῦ τίτλου ἀναφερομένου κ. Γεωργίου Ἀχιλ. Βαβαρέτου ὡς καὶ τοῦ κ. Γεωργίου Κ. Βηλαρά, πολιτευτοῦ Ἰωαννίνων, παλαιοῦ δὲ γνωστοῦ εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Δεξαμενῆς. Ὑπὸ σημείωσιν, ὅτι διὰ τὴν ἐνταῦθα ἀγγελιομένην ἔκδοσιν ἐχρησιμοποιήθησαν ὄχι μόνον παλαιότερα ἐντυπα τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά, ὄχι μόνον ἀμεσα καὶ ἔμμεσα χειρόγραφα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι τυχόν ἐκ τῶν στίχων αὐτοῦ πτερυγίζει καὶ σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ. Οὕτω ἡ προκειμένη ἔκδοσις τοῦ Βηλαρά εἶνε εἰς πόσον πληρεστέρα πάσης ἄλλης, ἀλλὰ «τελειωτικῆ» ἔκδοσις τοῦ ὅλου ἔργου αὐτοῦ — ὡς τὴν ὠνευρεύθησαν οἱ ἐκδόται — ἀσφαλῶς δὲν εἶναι. Πρὸ παντὸς δὲν ἐξητάσθησαν πάντοτε ἰκανῶς τὰ κατὰ τὴν πατρότητα πολλῶν τῶν φερομένων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου Βηλαρά ἔμμετρων καὶ πεζῶν. Ἄλλ' οὕτε καὶ ὅλα τὰ χειρόγραφα αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν.

Τῶν κειμένων προτάσσονται: «Λίγα [ἀλλὰ σοφὰ καὶ ὠραία] λόγια γιὰ τὸν Βηλα-

(2) Henry Holland, *Travels in the Ionian Isles, Thessaly, Macedonia*. Ἐν Λονδίῳ 1815 (παρὰ πῆμψω εἰς τὰς σελίδας 181, 194 κ.έ., 296, 299 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως [Γένα 1816], τὴν ὁποίαν ἔχω ἀπὸ τὴν τὴν στιγμὴν πρόχειρον).

4) Πρβλ. κατωτέρω.

(5) Ἀνάξια τῆς νέας ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Βηλαρά εἶναι τὰ ἐν σελ. 135 σημειούμενα περὶ ἐνός τῶν «ἐλευθεριαζόντων» τραγουδιῶν αὐτοῦ.

(6) Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, *Νεοελλ. Φιλολογία*, σ. 649.

ρά ὑπὸ Κωστή Παλαμά» (σελ. ε' - ια'). 2) «Βιογραφικές καὶ ἄλλες σημειώσεις ὑπὸ Γεωργίου Ἀχιλ. Βαβαρέτου» (σελ. ιγ' - λβ'). Εἰς τὰς σημειώσεις αὐτὰς συμπεριλαμβάνεται καὶ σχετικὴ πρὸς τὸν Ἰωάννην Βηλαράν βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ὅμως καὶ σκελετωδῆς καὶ οὐχὶ ἀπηλλαγμένη ἀμαρτάδων εἶναι. Οἱ φίλοι τῆς τέχνης καὶ τῶν τάσεων τοῦ Μεγάλου Ἡπειρώτου εὐχαρίστως θέλουν ποτὲ μάθει, ὅτι περὶ αὐτοῦ ὑπάρχει διεξοδικὴ ξενόγλωσσος βιβλιογραφία καὶ ὅτι στίχοι αὐτοῦ εἰς τὸ πρωτότυπον ἢ εἰς μεταφράσεις ἐκυκλοφόρησαν μεγάλως καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ σχετικὰ δημοσιεύματα εἶναι ἢ εἰς τὴν κρινομένην ἔκδοσιν συμπεριληφθεῖσα Βηλαρικὴ βιβλιογραφία λίαν ἐλλιπής· παραδόξως παρελείφθησαν ἀκόμη ἄρθρα περὶ τοῦ ἱατροφιλοσόφου καὶ ποιητοῦ τῶν Ἰωαννίνων, δημοσιευθέντα εἰς Ἡπειρωτικὰ περιοδικά.

* * *

Μικροὶ ἔρανοι. Σελ. 57 κ. ἐ.: «Ἡ ἀεροστατικὴ Σφαῖρα», ποίημα. Πρβλ. καὶ Χριστόφ. Κωστοδήμαν, «Τὸ ἀερόστατο τοῦ Παχώμη. (Ἐνα Καλαρρυτιώτικο σατυρικὸ ποίημα γραμμένον τὸ ἸΗ' αἰῶνα)». «Τζουμερκιώτικα καὶ Ἀρτινὰ νέα», τόμ. Α' (1932-3), τεύχος Ἰανουαρίου, σελ. 6-8.

Σελ. 111 κ. ἐ. Προκειμένου περὶ τοῦ ἱατροφιλοσόφου καὶ λογοτέχνου Διονυσίου Ταγιαπιέρα (ἄλλως Ταλιαπιέρα ἢ Ταλιαπέτρου) θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ παραπομπὴ εἰς τὸν Α. Χ. Ζώνη, Λεξικὸν Ζακύνθου, τόμ. Δ', σελ. 1097, ἐκ δὲ τῶν παλαιότερων εἰς τὸν Νικόλαον Δραγούμην, Ἀναμνήσεις, ἔκδ. Στοχαστῆ (1925) τόμ. Α', σελ. 150 κ. ἐ.).

Σελ. 113. Ὁ ἐνταῦθα μνημονευόμενος ἐν στίχῳ τοῦ Βηλαρά Κύρ Ἀλέξης, πρέπει, ὡς φαίνεται, νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸν γλωσσολογικὸν καὶ φρόνιμον Ἀλέξην Νοῦτσον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν οἰκείος τοῦ Ἀληπασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, διορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ προεστῶς τοῦ Ζαγορίου (1797-1821), δολοφονηθεὶς δὲ τῆ 25 Μαΐου 1822 ἐνεργείαις τοῦ Ὀδυσσεύος Ἀνδρούτζου. Πρβλ. προχείρως Ἀ. Γούδαν, Βίοι παράλληλοι, τόμ. Ζ, σελ. 379-404.

Σελ. 118-120. Τὴν ἀρχὴν τῆς «Ὠδῆς εἰς τὴν Τριπολιτσάν» γνωρίζω ἐκ τῆς ζώσης ὡς ἐξῆς:

Ἡ Τριπολιτῆ ὠραία, πρώτη χώρα τοῦ Μωριά,
ἔχεις χάρες καὶ στολίδια ὅσες ἄλλη οὐδεμίαν.
Μὲ βουνὰ στεφανωμένη ὀλογύρο ὑψηλὰ
σχῆμα φέρεις μιᾶς κορώνας στὸ κεφάλι βασιλιά.

Καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν τῆς σχετικῆς «παλινωδίας» γνωρίζω ἐκ τῆς ζώσης ὡς ἐξῆς:

Ἡ Τριπολιτῆ ἀθλία, τρισαθλία τοῦ Μωριά
χώρα, ποῦ στὴ γῆ δὲ βρέθησαν ἐσένανε καμιά.

Ἀναμνήσεις περὶ τῆς ἐν Τριπόλει ζωῆς τοῦ Ἰωάννου Βηλαρά ἐπέζων εἰσέτι αὐτόθι πρὸ τριάκοντα περίπου ἔτων. Οἱ ἀνωτέρω στίχοι ἐσημειώθησαν ὑπ' ἐμοῦ κατ' ἀνακοίνωσιν μαθητῶν τοῦ Ἡπειρώτου φιλόλογου Ἰωάννου Γκινάκα, ὁ ὁποῖος καὶ εἰς τὸν Κ. Ν. Σάθαν(*) μετέδωκεν εἰδήσεις περὶ τοῦ Βηλαρά καὶ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ, ὅπως καθιερωθῆ ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν φαρμακολογίαν. Ὁ Ἰωάννης Γκινάκας διετέλεσε γυμνασιάρχης ἐν Τριπόλει, συνήθιζε δὲ ν' ἀπαγγέλλῃ αὐτόθι τοὺς εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἀναφερομένους στίχους τοῦ Βηλαρά.

Σελ. 130. Στὸν «Λαρίσης Πολύκαρπο», διμερὲς, μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτον ἐπίγραμμα τοῦ Βηλαρά. Ἐγράφη τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο εἰς ὀνομαστικὴν ἑορτὴν τοῦ ἱεράρχου, ὁ ὁποῖος τῷ 1812 ἐφιλοξένησεν ἐν Λαρίσῃ καὶ τὸν ἤδη ἀνωτέρω μνημονευθέντα Henry Hottand. Τὰ ὀδοιπορικὰ τοῦ Ἀγγλοῦ τούτου ἱατροῦ καὶ ἀρχαιολόγου περιέχουν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τοῦ Πολυκάρπου Λαρίσης(**), Ἀλβανοῦ μὲν τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν προθύμως σφαγιασθέντος. Γεννηθεὶς τῷ 1778 ἐν Δάρδα τῆς Β. Ἡπείρου, ὡς μονογενὴς υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Βέσση (ἢ Μπότση), καὶ ὡς κοσμικὸς Πέτρος καλούμενος, ὁ Πολύκαρπος Λαρίσης ἀνῆλθεν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν τοῦτον θρόνον τὸ πρῶτον τῆ 20 Μαρτίου 1811, ἀλλ' ἀρχομένου τοῦ 1818 λόγῳ διαφορῶν πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῆ τῆς Θεσσαλίας καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κηρυχθέντος—κατὰ Μάϊον τοῦ 1820—τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἐπαναστάτου ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀνηγορεύθη ὁ Πολύκαρπος ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων καὶ πάλιν κανονικὸς μητροπολίτης Λαρίσης καὶ ἐπέστρεψε διὰ ξηρᾶς μετὰ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ-Δράμαλη εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ἐν τούτοις, λόγῳ τῶν γεγονότων τῆς ἀρξαμένης ἤδη Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διέταξε τῆ 1 Ἰουλίου 1821 ὁ Μαχμούτ πασᾶς-Δράμαλης νὰ φυλακισθῆ ὁ Πολύκαρπος Λαρίσης· τῆ δὲ 17 Σεπτ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέταξεν ὁ αὐτὸς πασᾶς, ὅπως ἄκριτος αὐθημερὸν κατατομηθῆ ὁ ἱεράρχης. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Πολυκάρπου ἐγένετο οὐχὶ μακρὰν τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου τῆς Λαρίσης παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ. Ὑπέστη τοὺς σπαθισμοὺς τῶν δυνάμεων του ὡς ἀληθῆς ἥρωας, τὸ δὲ δέμμα τῆς κάρας αὐτοῦ, ὡς ἐπαναστάτου, ἀπεσπάσθη τῶν ὀστέων αὐτῆς καὶ πληρωθὲν βαμβακίνων τολυπῶν ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐχομεν δὲ τοῦ Πολυκάρπου Λαρίσης παλαιὰς βιογραφίας καὶ ἄλλα

(*) Πρβλ. ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 650.

(**) Πρβλ. τὴν γερμανικὴν ἔκδ. (ἰδὲ σημ. 3) σελ. 179 κ. ἐ., 185 κ. ἐ., 192 κ. ἐ., 198, 295 κ. ἐ., 299.

ὕπομνήματα, τὰ ὁποῖα συμπεριέλαβεν ὁ Δαρδαῖος Παπα-Σπύρος Ν. Ζέγκος εἰς βιβλίον, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν: «Βιογραφία Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου, μητροπολίτου Λαρίσης, κατατομηθέντος ὑπὸ τοῦ Μαχμουτ-πασᾶ τῷ 1821. Σύντομος περιγραφή τῆς Δάρδας μετ' εἰκόνων. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰ. Βάρτσου, ὁδὸς Πραξιτέλους 21, 1927» (Σελ. ἠριθμ. 143, σχ. 8ον, παρένθετοι πίνακες 11). Κατὰ τ' ἀνωτέρω εἰς ἐθνομάρτυρα ἀναφέρεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος διμερὲς ἐπίγραμμα τοῦ Βηλαρά ὁ χρόνος, καθ' ὃν συνετάχθη αὐτό, πρέπει νὰ τεθῆ μεταξύ τῆς 23 Φεβρ. 1813 καὶ τῆς 24 Φεβρ. 1817.

Σελ. 325-327. [Ἡ] ἱστορία τοῦ γάμου τοῦ Μουχτάρ πασᾶ μετ' τὴν Αἰκατερίναν, («ὅπου τὴν ἐχάϊδευαν καὶ τὴν ἔλεγαν Νίναν»), δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γ. Βλαχογιάννη^(*) ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Α. Βαβαρέτου μετ' ἐπιφυλάξεων εἰς τὸν Βηλαράν. Ἡ Αἰκατερίνα, ἡ ἀναδειχθεῖσα εἰς νόμιμον σύζυγον τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀναφέρεται καὶ ἐν ταῖς τελευταῖαις βιογραφίαις τοῦ Πολυκάρπου Λαρίσης. Κατὰ τὰς βιογραφίας αὐτὰς ἡ Αἰκατερίνα, περὶ ἧς ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, ἐμεσολάβησε παρὰ τῷ Ἀλῆ πασᾶ τῶν

Ἰωαννίνων, ὅπως κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1815 ὁ ἀδελφός της Ἄνθιμος, πρῶτον πρωτοσύγγελος τοῦ Λαρίσης, τότε δὲ μοναχός τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος τοῦ νησίου τῶν Ἰωαννίνων, χειροτονηθῆ ἐπίσκοπος Στεγῶν, ὅπως μετὰ ταῦτα γίνῃ ἀφορμὴ διωγμῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πολυκάρπου Λαρίσης (πρβλ. Παπα-Σπύρον Ν. Ζέγκον, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 34 κ. ἐ., 49, 63 κ. ἐ., 67 κ. ἐ.).

Περὶ τοῦ ὀνόματος Βηλαράς πρβλ. τὰ σημειωθέντα ὑπὸ Γ. Βλαχογιάννη, «Προπούλαια» τόμ. Α' (1900-1908) σελ. 178 (πρβλ. καὶ σχετικὸν σημείωμα ἐν τινι τῶν τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ «Τζουμερκιώτικα καὶ Ἄρτινά νέα»). Σημειῶ, ὅτι τὸ ἐπώνυμον Βηλαράς ἀπαντᾷ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ μάλιστα ἐν Βερβίτση τοῦ τέως δήμου Φιγαλίας. Πρὸ ἐτῶν δὲ πολλῶν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἤδη ἱατροῦ Βηλαρά, ὁ ὁποῖος διηγεῖτο οἰκογενεϊακὴν παράδοσιν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποῖαν κατήγετο ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, «ὅθεν καὶ ὁ Ἰωαννίτης ποιητὴς καὶ ἱατρός τοῦ Βελῆ πασᾶ τοῦ Μωρέως». Ὁ ἱατρός Βηλαράς τῆς Φιγαλικῆς Βερβίτσης ἦτο—ἐνθυμούμαι—οἰκεῖος πρὸς πολλὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ ὁμωνύμου καὶ ὁμοτέχνου ποιητοῦ τῶν Ἰωαννίνων.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (BEES)

(*) «Προπούλαια», τόμ. Α' (1900-1908) σ. 143-144.

ΣΤΙΧΑΚΙΑ

Σ' ἀπόμερη, λιγόφωτη ταβέρνα,
σὲ μιά γωνιά ἢ Χαρά τὸν Πόνο ἐκέρνα.

Τραπέζι ἐδῶ, τραπέζι ἐκεῖ, πῖο κάτω,
συντροφιές - συντροφιές πίνουν τ' ἀφράτο.

Πῖο γέροι ἐδῶ τὰ γέρα λησμονᾶνε,
ἐκεῖ πῖο νιοὶ γελοῦν καὶ τραγουδᾶνε.

Κατοστάρι κρασί, μεζὲς λιγάκι,
καὶ λίγο καὶ ξανά στὸ ποτηράκι. —

Καὶ σὲ τραπέζι ἀπόμερο ἕνας μόνος
κάθεται στὴ γωνιά ποῦ πίνει ὁ Πόνος.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

